

Yhteisöpuutarhan perustamisopas

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	1
Miksi yhteisöpuutarha?	1
 2. YHTEISÖPUUTARHAN SUUNNITTELU	3
2.1. Tavoitteet ja resurssit	3
2.2. Kasvuolosuhteet	4
2.3. Alueen suunnittelu	4
 3. VILJELYMUODON VALINTA JA VILJELMÄN PERUSTAMINEN.....	7
3.1. Maaperän parantaminen.....	7
3.2. Viljelypenkkien perustaminen.....	8
3.3. No dig -penkkien perustaminen	9
3.4. Viljely kasvihuoneessa	10
 4. VILJELYN ALOITUS – ESIKASVATUS, KYLVÖT JA ISTUTUKSET	12
4.1. Taimien esikasvatus	12
4.2. Taimien istutus.....	13
4.3. Kasvimaan kylvöt.....	14

5. KASVIVALINNAT JA VILJELYSUUNNITELMA 16

5.1. Sekaviljely ja kumppanuuskasvit	16
5.2. Vuoroviljely ja maan hyvinvointi	17
5.3. Viljelysuunnitelma	18

6. LUONNON MONIMUOTOISUUDEN TUKEMINEN 21

6.1. Monimuotoinen kasvillisuus.....	21
6.2. Elinympäristöjä eläimille.....	22
6.3. Pölyttäjien ja hyötyhyönteisten tukeminen	22
6.4. Kompostointi ja ravinnekierto.....	23
6.5. Haitalliset vieraslajit	23

7. VILJELYN KÄYTÄNNÖN HOITO 26

7.1. Kastelu	26
7.2. Lannoitus	27
7.3. Rikkakasvien hallinta	28
7.4. Kasvinsuojelu	28
7.5. Työnjako ja yhteiset käytännöt.....	29

1. JOHDANTO

Tämä opas on tarkoitettu tueksi ryhmille, jotka haaveilevat oman yhteisöpuutarhan perustamisesta. Sen tavoitteena on madaltaa aloittamisen kynnystä ja auttaa alkuvaiheen kysymysten äärellä: mistä lähteä liikkeelle, mitä tarvitaan ja miten yhteinen puutarha syntyy vaihe vaiheelta.

Opas tarjoaa käytännönläheisiä vinkkejä, kokemuksia ja näkökulmia, jotka auttavat suunnittelemaan ja toteuttamaan yhteisöpuutarhan omannäköisesti – paikalliset olosuhteet ja yhteisön toiveet huomioiden. Se sopii niin uusille ryhmille kuin jo toiminnassa oleville yhteisöille, jotka haluavat kehittää puutarhaansa eteenpäin.

MIKSI YHTEISÖPUUTARHA?

Kaupungistuminen, yksilökeskeisyys ja kiireinen elämänrytmi ovat loitontaneet monia luonnosta – ja toisistaan. Juurettomuus, yksinäisyys ja osattomuus näkyvät arjessa, samalla kun allergiat, uupumus ja mielenterveyden haasteet lisääntyvät. Kun yhteys maahan ja elolliseen ympäristöön katoaa, katoaa usein myös yhteys omaan hyvinvointiin.

Yhteisöpuutarhat tarjoavat vastavoiman tälle kehitykselle. Ne kutsuvat ihmisiä palaamaan juurilleen – koskettamaan maata, hengittämään ulkoilmaa ja kasvattamaan ruokaa omin käsin. Puutarhassa rakennetaan yhteyttä niin maaperän mikrobistoon kuin toisiin ihmisiinkin. Yhdessä tekeminen, oppiminen ja sadon jakaminen luovat osallisuuden tunnetta ja vahvistavat hyvinvointia tavalla, jota ei voi tuottaa teollisesti.

Samalla yhteisöpuutarhat vastaavat myös globaaleihin haasteisiin. Nykyinen, paikoin yksipuolinen viljely köyhdyttää maaperää ja heikentää luonnon monimuotoisuutta. Pienimuotoinen, monilajinen ja luonnonmukainen viljely voi osaltaan palauttaa tasapainoa ja lisätä paikallista kestävyttä.

Yhä useampi haluaa tietää, mistä oma ruoka tulee – ja valita puhtaammin tuotettua ruokaa, jonka viljely ei köyhdytä maata eikä saastuta ympäristöä. Yhteisöpuutarha on pieni, mutta merkityksellinen teko kohti kestävämpää ja yhteisöllisempää elämää.

Yhteisöpuutarha ei ole vain aikuisten viljelypaikka, se on myös elävä oppimisympäristö lapsille. Kun lapset saavat kylvää siemenen ja seurata sen kasvua, he oppivat ymmärtämään, mistä ruoka tulee ja miten kaikki luonnossa liittyy toisiinsa. Samalla he kokevat osallisuutta, vastuuta ja iloa yhdessä tekemisestä – asioita, joita nykypäivän arki ei aina tarjoa.

Case-esimerkki: Valon Puutarha

Valon Puutarhan tarina kulkee koko oppaan läpi esimerkkinä siitä, miten yhteinen viljely voi saada alkunsa, kasvaa ja kehittyä. Kokkolan Ruotsalossa sijaitseva yhteisöpuutarha perustettiin vuonna 2025, kun joukko innostuneita ihmisiä halusi luoda paikan, jossa voisi oppia, viljellä ja jakaa kokemuksia yhdessä.

Nimensä puutarha sai valosta, joka symboloi sekä toivoa että kasvua. Sijainti löytyi helposti yhden puutarhalaisen pihapiiristä, mikä mahdollisti toiminnan aloittamisen heti ensimmäisenä kesänä. Samalla opittiin paljon siitä, mitä yhteisöviljely käytännössä tarkoittaa: suunnittelua, kokeiluja, onnistumisia ja myös yllätyksiä, jotka veivät tekemistä eteenpäin.

Ensimmäisenä kesänä myös lapset olivat tärkeä osa Valon Puutarhan yhteisöä. He kylvivät siemeniä, kastelivat taimia ja seurasivat innolla kasvun ihmettä. Lapsille puutarha tarjosi leikin ja oppimisen paikan – aikuisille muistutuksen siitä, kuinka arvokasta on nähdä maailma uteliain silmin.

Valon Puutarhan tavoitteena on edistää yhteisöllisyyttä ja kestäväää elämäntapaa, tarjota mahdollisuuksia käytännön viljelyyn sekä vahvistaa yhteyttä luontoon ja ruokaan. Puutarhan toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen, ja sen ydin on yhdessä tekemisen ilo. Valon Puutarha toimii esimerkkinä siitä, kuinka pienestä ideasta voi kasvaa jotakin merkityksellistä.

Talon kissanpennut pitivät omalta osaltaan huolen siitä, että lapset oli helppo houkutella mukaan puutarhalle.

2. YHTEISÖPUUTARHAN SUUNNITTELU

Kun yhteisöpuutarhan idea on herännyt eloon ja innostunut porukka on koossa, on aika siirtyä suunnitteluun. Jokainen puutarha alkaa yhteisestä visiosta: mitä halutaan kasvattaa, millaista toimintaa alueella tapahtuu ja millaista yhteisöllisyyttä halutaan rakentaa?

Suunnittelu on kokonaisuus, jossa yhdistyvät käytännön resurssit, alueen ominaisuudet ja yhteiset toiveet. Kun tavoitteet, sijainti ja puutarhan rakenteet mietitään huolella jo alussa, itse tekeminen on sujuvampaa – ja satoisampaa. Samalla rakennetaan pohja puutarhalle, jossa on helppo olla ja hyvä tehdä yhdessä.

2.1. TAVOITTEET JA RESURSSIT

Yhteisöpuutarha syntyy monen ihmisen toiveista ja yhteisestä tekemisestä. Ennen käytännön töihin ryhtymistä on tärkeää pysähtyä pohtimaan, millainen puutarha halutaan luoda ja mitä sen avulla tavoitellaan. Suunnitteluvaiheessa rakennetaan pohja hyvälle yhteistyölle.

Yhteisöpuutarhassa ihmiset voivat tulla mukaan hyvin erilaisista syistä. Joku kaipaa rauhaa ja oman mielen hoitoa, toinen haluaa oppia viljelemään ruokaa perheelleen, kolmas etsii yhteisöllisyyttä ja yhdessä tekemisen iloa. Kaikki nämä tavoitteet ovat arvokkaita, ja useimmiten ne täydentävät toisiaan.

Yhteinen viljelyalue tarjoaa kehyksen, jossa jokainen voi toteuttaa omia päämääriään niin, että ne rikastuttavat koko ryhmää: omavaraisuutta tavoitteleva hyötyy muiden osaamisesta ja jaetuista resursseista, yhteisöllisyyttä kaipaava saa merkityksellistä tekemistä yhdessä toisten kanssa, oppiminen ja kokemusten vaihto lisäävät iloa ja onnistumisen tunteita.

Eri lähtökohdista huolimatta yhteinen päämäärä löytyy usein helposti. Kun tavoitteita sanoitetaan avoimesti ja kuunnellen, pystytään rakentamaan puutarha, jossa monenlaiset toiveet mahtuvat rinnakkain ja luovat kokonaisuudesta entistä vahvemman ja elinvoimaisemman.

Kun toiminnan merkitys on kirkastettu, on aika tarkastella käytettävissä olevia resursseja. Aineellisia resursseja ovat esimerkiksi työvälineet, kasvupaikka, kasteluvesi ja mahdolliset rakennelmat. Aineettomia resursseja ovat taas jäsenten osaaminen, aika, kiinnostus ja verkostot.

Viljelypaikkaa etsittäessä kannattaa ottaa yhteyttä kuntien maaseutuasiamiehiin, jotka usein tuntevat joutilaita peltoja sekä aktiiviviljelijöitä, joilla saattaa olla pieniä, helposti vuokrattavia lohkoja kasvimaakäyttöön. Aloitukseen voi saada

tukea erilaisista organisaatioista, hankkeista ja neuvontapalveluista, jotka tarjoavat tietoa, verkostoja tai suunnitteluapua.

2.2. KASVUOLOSUHTEET

Kasvien menestys riippuu kasvuolosuhteista, joten on tärkeää tutustua puutarhapaikkaan huolella. Ympäröivä maisema, olemassa oleva kasvillisuus, maaperän perusmuodot ja maaperän laatu ovat suunnittelua määräviä tekijöitä. Ilmasto ja kasvuvyöhyke kertovat, millaiset kasvit viihtyvät ympäristössä, ja auringon kierto paljastaa parhaat kasvupaikat.

Alueen suojaisuus on tärkeää, koska tuuli kuivattaa maata ja hidastaa taimien kasvua. Pensasrivistöt, aidat tai rakennukset voivat toimia hyvinä tuulensuojina, ja ne voivat olla tarpeen myös alueella mahdollisesti liikkuvien eläinten varalta.

Riittävä veden saanti on viljelyn perusedellytys. Jo suunnitteluvaiheessa kannattaa huomioida, miten kasteluvesi saadaan helposti ja sujuvasti viljelyalueelle, jotta kasvien kastelu sujuu mahdollisimman vaivattomasti.

Alueen kasvillisuuden tarkastelu auttaa tunnistamaan sekä maaperän ominaisuuksia ja tilaa, että havaitsemaan ja tunnistamaan mahdollisia vieraslajeja. Ennakoiva torjunta ja alueen seuranta helpottavat ongelmien hallintaa myöhemmin.

Maan ominaisuudet kannattaa selvittää maa-analyysillä eli viljavuustutkimuksella, joka kertoo pH:n, ravinnetilan ja humuspitoisuuden. Tulosten avulla voidaan suunnitella perustamistyöt ja maanparannukset kasvien tarpeita vastaaviksi. Suomessa on useita laboratorioita, joilta voi tilata viljavuustutkimuksia.

2.3. ALUEEN SUUNNITTELU

Kun viljelypaikka, tavoitteet ja lähtökohdat ovat selvillä, voidaan hahmotella itse puutarhan rakenne. Mahdolliset kasvihuoneet, komposti, vesipisteet ja muut toiminnot sijoitellaan alueelle käytännöllisesti ja helposti saavutettaviksi. Yksinkertainen luonnos auttaa suunnittelussa: sen avulla voidaan arvioida eri vaihtoehtoja ja varmistaa, että kokonaisuus toimii käytännössä ja tukee puutarhan yhteisiä tavoitteita.

Suunnittelussa on hyvä huomioida myös se, että yhteisöpuutarha ei ole pelkästään viljelyä varten. Oleskelualueet tarjoavat mahdollisuuden levähtää ja nauttia työn tuloksista, mutta myös pysähtyä hetkeksi seuraamaan kasvua ja vaihtaa ajatuksia muiden kanssa. Ne vahvistavat yhteisöllisyyttä ja tekevät puutarhasta paikan, jossa on tilaa sekä tekemiselle että olemiselle – työn ja levon luonnolliselle vuorottelulle.

Esteettisyys ja viihtyisyys ovat myös tärkeä osa yhteisöpuutarhaa. Kasvivalinnat, polut, tukirakenteet ja värit luovat paikan, jossa on miellyttävä olla ja työskennellä. Kaunis ympäristö tekee puutarhasta kutsuvan sekä kannustaa viettämään siellä aikaa myös työn ulkopuolella. Esteettisyys syntyy usein yksinkertaisista ratkaisuista – luonnonmateriaaleista, kasvien rytmistä ja sopusoinnusta ympäröivän maiseman kanssa.

Toiminnallisuus, oleskelualueet ja visuaaliset ratkaisut muodostavat kokonaisuuden, jossa on mukava työskennellä ja viettää aikaa. Suunnitelman ei tarvitse olla lopullinen: puutarha muovautuu käyttäjiensä mukana, ja sen vahvuus on joustavuudessa, yhdessä tekemisessä ja jatkuvassa oppimisessa.

Valon Puutarha – yhteisöpuutarhan suunnittelu

Valon Puutarhan suunnittelu käynnistyi yhteisellä keskustelulla tavoitteista. Maaseudun Sivistysliiton materiaalit ja erityisesti Ryytimaa-hankkeen webinaari ”Yhteisöllisen puutarhan suunnittelu” toimivat keskustelun tukena. Kaikki halusivat rakentaa paikan, jossa voidaan tehdä yhdessä, oppia puutarhanhoitoa ja kasvattaa osaamista kohti parempaa omavaraisuutta. Jo alusta asti oli selvää, että yhteisöllisyys olisi toiminnan ydin.

Viljelyalueeksi harkittiin useita vaihtoehtoja. Aluksi pohdittiin nykyisen tilan naapurin pellon vuokrausta, mutta siitä luovuttiin, sillä naapuri halusi säilyttää pellon EU-tukikelpoisena. Myös kauempana sijaitseva pelto oli vaihtoehtona, mutta kasteluveden järjestäminen siihen olisi ollut liian haastavaa. Lopulta päätettiin aloittaa viljely yhden puutarhalaisen omalla pihalla, jossa vesihuolto ja käytännön järjestelyt olivat helposti toteutettavissa.

Puutarhalaisten aiempi viljelykokemus vaihteli: osa oli kokeillut kaupunkipalstoja tai viljellyt omilla pihallaan, osa oli saanut vinkkejä kursseilta. Osaamisensa lisäksi jokainen osallistuja toi mukanaan omia työkaluja, ja talon puolesta oli valmiina lapiot, kottikärryt ja muut perusvälineet, joita tarvittiin viljelyssä.

Suunnittelun tueksi saatiin apua Maaseudun Sivistysliiton Keskipohjalaiset Kestävät kylät -hankkeelta. Yhteydenotto johti tapaamiseen hankkeen vetäjän, Karoliina Tunkkarin, kanssa. Hänen tuellaan suunniteltiin puutarhan ensimmäiset askeleet: kohopenkkien rakenteet, talkoopäivien aikataulutus sekä konkreettiset toimenpiteet kevään ja kesän varalle.

Talon asukkaiden toiveena oli yrttitarha, joka päätettiin sijoittaa etupihalle jäsentämään aluetta ja tarjoamaan helposti saavutettavaa satoa arkeen. Yrttien ympärille hahmoteltiin myös pientä oleskelualueutta yhdessäoloa ja kesäisiä kahvitaukoja varten, mutta sen toteutus jäi seuraavalle kaudelle.

Viljelypenkit puolestaan suunniteltiin tontin eteläpuolelle, missä valo-olosuhteet, tuulensuoja ja lämmin mikroilmasto tekivät siitä ihanteellisen kasvupaikan. Penkkien muotoa mietittiin sen kannalta, että sadevesi tulisi mahdollisimman tasaisesti ja kitkeminen olisi vaivatonta.

Puutarhalaisten toiveissa oli myös kasvihuone pidentämään kasvukautta ja tarjoamaan suojaa herkemmillä lajeilla. Kasvihuoneelle löytyi sopiva paikka pihapiirin vanhan kavinavetan seinustalta, jossa lämmin seinä ja suojaisa sijainti tukevat erityisesti tomaatin ja muiden lämmöstä nauttivien kasvien kasvua.

Suunnitelma täydentyi vähitellen kevään edetessä, ja yhteiset ideat muuttuivat konkreettisiksi teoiksi. Jokainen päätös syntyi keskustellen, kokeillen ja yhdessä oppien – juuri niin kuin yhteisöpuutarhassa kuuluukin.

Yrttitarhan alueen hahmottelua kivien avulla.

3. VILJELYMUODON VALINTA JA VILJELMÄN PERUSTAMINEN

Yhteisöpuutarhan perustaminen alkaa maasta. Hyvinvoiva maaperä on kaiken viljelyn perusta ja sen kunto ratkaisee, millainen viljelymuoto on sopivin. Kun maa on ravinteikasta ja elävää, kasvit kasvavat vahvoina ja hoito helpottuu.

Kasvimaan voi perustaa monin tavoin: perinteisenä viljelypenkkinä, lavakauluksissa tai ilman kaivamista luonnonmukaisen no dig -periaatteen mukaan. Eri menetelmät tarjoavat mahdollisuuden sovittaa viljelytapa puutarhan olosuhteisiin ja yhteisön voimavaroihin.

Kasvukauden pidentämiseksi ja taimikasvatusta varten voidaan hyödyntää myös kasvihuonetta tai muuta suojattua viljelytilaa.

3.1. MAAPERÄN PARANTAMINEN

Maaperä ei ole vain kasvien kasvualusta, vaan elävä kokonaisuus, jossa mikrobit, sienijuuret ja pieneliöt tekevät jatkuvasti työtä kasvien hyvinvoinnin eteen. Monimuotoinen maaperä antaa kasveille terveyttä ja hyvää kasvua, ja sitä kautta myös ihmiselle, joka sadon lopulta korjaa ja syö.

Jos maa on kovaa, tiivistynyttä tai köyhää, sitä voidaan parantaa lisäämällä eloperäistä ainesta, kuten kompostia, lantaa tai katetta. Runsaasti eloperäistä ainesta sisältävä maa tarjoaa kasveille hyvät kasvuedellytykset, ja lannoitustarve vähenee.

Kompostin perustaminen heti yhteisöpuutarhan alkuvaiheissa kannattaa. Se on investointi pitkälle tulevaisuuteen ja kompostin tuottama multa on arvokas maanparannusaine, joka ylläpitää maan kasvukuntoa.

Maan pH eli happamuus on myös tärkeä tekijä: useimmat viljelykasvit viihtyvät neutraalissa tai lievästi happamassa maassa (pH noin 6–7). Liian hapan tai liian emäksinen maa voi estää ravinteiden hyödyntämisen. Pienellä kalkituksella tai muilla korjaustoimilla pH voidaan saattaa sopivaksi ennen viljelyn aloittamista.

Maa-analyysi kannattaa tehdä aina, kun viljelyalue perustetaan. Sen avulla nähdään pH:n lisäksi ravinnetaso ja muut mahdolliset puutokset, mikä auttaa tekemään kohdennettuja parannuksia.

Maata ei tarvitse muokata niin paljon kuin usein luullaan. Maanpinnan alla levittäytyvä monimuotoinen yhteistyöverkosto voi hyvin, kun sitä ei häiritä turhaan. Kevyt pintakuohkeutus keväällä riittää useimmissa tapauksissa, jos sekään on aina tarpeen. Mitä vähemmän maata käännetään, sitä enemmän se sitoo myös hiiltä.

Maan ei tulisi olla koskaan paljas, vaan elävien tai kuolleiden kasvien peittämä, jolloin kosteuden haihtuminen maaperästä vähenee. Kate suojaa maata myös kuumuudelta ja rikkakasveilta. Esimerkiksi kitketyt rikkaruohot voi jättää sijoilleen kuivumaan ja hajoamaan, ja syksyn haravoidut lehdet voi viedä kasvimaalle katteeksi.

No dig -menetelmässä maata ei kaiveta lainkaan, vaan sen pinnalle lisätään säännöllisesti erilaisia eloperäisiä aineksia. Katteen alla maan pieneliöstö möyhentää maata ja tekee siitä ilmavamman ja kuohkeamman.

Terveen, hyvinvoivan maaperän hyödyt ovat moninaiset – tutkimusten mukaan sen mikrobeille altistuminen voi esimerkiksi hillitä päiväkotilasten nuhaa ja allergioita.

3.2. VILJELYPENKKIEN PERUSTAMINEN

Maan hyvinvoinnin vuoksi on hyvä suunnitella kasvimaa niin, että penkkien paikat ovat samat vuodesta toiseen – vain kasvit vaihtavat paikkaa vuoroviljelyn järjestyksen mukaan. Maan turha tiivistyminen vähenee, kun viljelypenkkejä ei tallata.

Viljelypenkin leveys on sopiva, kun käytävän laidalta ulottuu helposti hoitamaan myös penkin keskiosaa. Normaalipituiselle henkilölle hyvä leveys on noin 75–100 cm. Penkkien pituudet kannattaa suunnitella niin, että kasvimaan hoito pysyy helppona.

Hyvin suunnitellulla kasvimaalla kuljetaan vain polkuja pitkin. Varsinkin savipitoisilla mailla maan liika tiivistyminen voi olla todellinen ongelma. Kulkureitit kannattaa suunnitella riittävän leveiksi, jotta niillä pystyy liikkumaan kottikärryjen kanssa. Kasvimaan polut voidaan peittää esimerkiksi vanhoilla räsymatoilla, lankuilla, oljella, hiekalla tai kuorikatteella estämään rikkakasvien kasvua ja helpottamaan kulkua.

Kasvimaan kokoa pohdittaessa kannattaa miettiä, kuinka suurta alaa jaksetaan hoitaa keväästä syksyyn. Viljelystä voi mennä nopeasti maku, jos kaikki aika kuluu kasvimaalla. On hyvä ottaa huomioon myös se, kuinka suurelle sadolle on oikeasti tarvetta. Ei ole järkevää kasvattaa enempää kuin mille on käyttöä.

Myös sadon säilömistä on syytä pohtia yhdessä. Kuivatut yrtit ja valkosipulit säilyvät helposti huoneenlämmössä seuraavaan kevääseen, ja kurpitsatkin kuukausia, mutta esimerkiksi perunat, porkkanat ja muut juurekset vaativat viileän kellarin.

3.3. NO DIG -PENKKIEN PERUSTAMINEN

Joskus voi käydä niin, että kasvimaaksi suunnitellun paikan maa osoittautuu hyvin hankalaksi viljelyn kannalta. Esimerkiksi savimaan viljely voi tuntua mahdottomalta työltä. Maanhoidon avulla savimaastakin saa kyllä kelvollista, mutta se vaatii aikaa ja kärsivällisyyttä.

Onneksi on olemassa nopeampiakin ratkaisuja, joiden avulla viljelemään pääsee saman tien. Esimerkiksi lavakaulukset tai no dig -viljelypenkit kootaan suoraan maan päälle, joten maan laatu ei häiritse viljelyä. Lavassa tai kasvimaan kohopenkissä multa lämpenee keväällä nopeammin kuin tasamaalla oleva kasvima, joten niissä kylvöt päästään usein tekemään aikaisemmin.

No dig -penkit rakennetaan kerros kerrokselta. Pohjalle levitetään aluksi paksu kerros hitaasti maatuvaan luonnonmateriaalia tai pahvia, jossa ei ole teipin palasia tai muita muoveja. Pohjan päälle kasataan ainakin 20-senttinen kerros erikokoisia oksia ja risuja, joita voi tarvittaessa saksia oksasaksilla pienemmiksi. Oksakerros peitetään paksulla kerroksella eloperäistä ainesta. Mukana voi olla kuivaa heinää, kasvijätteitä, hyvin palanutta kompostia tai hevosen tai muun eläimen lantaa.

Lopuksi penkki kuorutetaan muutaman sentin paksuisella multakerroksella, ja katetaan kuivalla heinällä tai muulla kasvijätteellä, esimerkiksi puista varisseilla lehdillä. Kaikkiaan penkistä tulee noin puolen metrin korkuinen. Kohopenkit voi muotoilla niin, että ne ovat päältä tasaisia, tai jopa vähän koveria, jolloin kasteluvesi ei valu penkin kylkiä pitkin pois niin helposti.

Penkin voi koota myös syksyllä valmiiksi, antaa tekeytyä ja painua talven ajan ja aloittaa istutuspuuhat seuraavana keväänä. Tällöin penkin kerrokset eivät ole enää niin irtoneisia, mikä vähentää penkin reunojen sortumista kasteltaessa. Monivuotisia taimia voi tuki istuttaa myös syksyllä heti penkin perustamisen jälkeen.

Edellä kuvattua kerrosrakennetta voi helposti soveltaa myös lavaviljelyyn, jos lavakaulukset tuntuvat kätevämmältä vaihtoehdolta. Jos kyykkiminen ja kumartelu ovat vaikeita esimerkiksi selkävaivojen vuoksi, lavatarha voi olla kohopenkkejä parempi vaihtoehto, sillä siinä työskentelyasennosta voidaan saada vieläkin ergonomisempi.

Lavatarha voidaan perustaa valmiista lavakauluksista (120 x 80 x 20 cm), joita laitetaan haluttu määrä päällekkäin. Esimerkiksi yrteille ja salaateille riittää jo yksi lavakaulus, mutta juureksia ja muita syväjuurisia kasviksia viljeltäessä lavakauluksia tulee olla kaksi päällekkäin. Lavat voi tuki halutessaan rakentaa käsittlemättömästä puutavarasta myös itse. Kasvilavan pohjan on hyvä olla auki maahan, jotta maaperän pieneliöstö pääsee sinne.

3.4. VILJELY KASVIHUONEESSA

Kasvihuone tarjoaa yhteisöpuutarhalle monipuolisen ja inspiroivan kasvatussympäristön. Se pidentää kasvukautta keväästä pitkälle syksyyn, suojaa kasveja sateilta ja viileiltä öiltä sekä mahdollistaa sellaisten lämpöä rakastavien lajien viljelyn, jotka eivät menesty avomaalla. Kasvihuoneen sijaintiin pätevät samat nyrkkisäännöt kuin kasvimaallekin, kunhan paikka ei ole liian paahteinen.

Tomaateille, munakoisoille, chileille ja monille muille trooppisilta seuduilta tuleville lajeille Suomen sääolot ovat usein liian viileät ja kasvukausi lyhyt, jotta niiden hedelmät ehtisivät kunnolla kypsyä. Tämän takia kasvihuone on niille avomaata parempi vaihtoehto. Valoisalle kasvihuoneelle on toki käyttöä myös kevään taimikasvatuksessa.

Kasvihuoneen suunnittelu ja rakentaminen voivat olla yhteisön ensimmäisiä yhteisiä projekteja. Yhdessä voidaan pohtia rakenteen kokoa, sijoituspaikkaa ja käyttötarkoitusta sekä luoda yhteisiä toimintatapoja jo ennen ensimmäistä kylvöä.

Kasvihuoneviljelyssä maaperän hoito ja monipuolinen viljelykierto ovat erityisen tärkeitä. Koska maa on usein suljetussa tilassa, se väsy helposti, ellei sitä lannoiteta ja elvytetä säännöllisesti esimerkiksi kompostilla, kateviljelyllä ja vuorottelemalla eri kasviryhmiä.

Jos suinkin mahdollista, kasvihuone kannattaa perustaa maapohjaiseksi, jolloin kasvit istutetaan maahan eikä maasta eristettyihin, esimerkiksi pussimullalla täytettyihin kaukaloihin. Maassa kasvavat kasvihuonekasvit pääsevät osallisiksi samoista hyvinvoivan maan eduista kuin ulko-oloissa elelevät kasvit. Kun juuret pääsevät hakemaan kosteutta syvältä maasta, kastelun tarve vähenee, ja sama pätee myös lannoittamiseen. Maapohjaisen kasvihuoneen ainoa miinus ovat rikkakasvit. Niitä ehkäistään parhaiten kitkemällä sekä käyttämällä katteita.

Valon Puutarha – viljelymuodot ja viljelmien perustaminen

Valon puutarhan viljelypenkit perustettiin no dig -periaatteen mukaan. Koska alueen maaperä osoittautui kovaksi ja kivikkoiseksi, sen muokkaus viljelykuntoon olisi ollut haastavaa ja aikaa vievää. Kohopenkkeihin päädyttiin myös työskentelyergonomian vuoksi.

Penkit perustettiin niin, että pohjalle tuli ensin pahvia, jonka päälle ladottiin kerros risuja. Risujen päälle tuli lehtikompostia ja hevosenlantaa, päällimmäiseksi kerros multaa ja katteeksi ruohosilppua. Apuna penkkien rakentamisessa

käytettiin laudoista rakennettua kehikkoa/muottia, jonka avulla penkeistä saatiin suorat ja kerrokset saatiin pysymään paikoillaan.

Ensimmäisen kauden yhteinen projekti oli myös pienen seinäkasvihuoneen rakentaminen. Kasvihuoneen paikka valikoitui aurinkoisuuden ja lämmön mukaan. Kivinavetan seinää vasten rakennettu kasvihuone syntyi navetan vanhoista kierrätysikkunoista, ja runko rakennettiin puutavarasta. Pohja tasoitettiin ensin ja kulmiin laitettiin rungon tueksi betonilaatat. Kasvihuoneen suunnittelu tapahtui työn edetessä valmiiden ikkunoiden mittojen puitteissa.

Kasvihuoneessa on maapohja, jonka päälle rakennettiin kerroksellinen kasvualusta samalla periaatteella, kuin kasvimaan penkitkin. Kasvihuoneen avautuvat luukut ja yläosassa oleva tuuletusaukko toimivat hyvin lämmön säätelyssä. Ensimmäisellä kaudella kasvihuoneessa kasvatettiin pääasiassa tomaattia, mutta myös jonkin verran paprikaa. Kasvihuone koettiin toimivaksi, mutta sen koko olisi saanut olla isompi tomaattien taimien määrään nähden.

Yrttitarha perustettiin pihan paraatipaikalle, jossa se kaunistaa oleskelualuetta ja josta talonväen on helppo käydä nappaamassa yrttejä ruuanlaittoa varten. Alun perin oli suunnitelmissa rakentaa yrteille neljä lohkoa, mutta ensimmäisellä kaudella niistä ehdittiin rakentamaan kaksi. Lohkot perustettiin niin, että alle levitettiin kerros pihvia ja päälle multaa. Lannoitus hoidettiin ruohosilppukatteella.

Lohkot reunustettiin kivillä sekä ulkonäön vuoksi, mutta myös siksi, että kivet keräävät lämpöä ja niiden väleihin saa helposti lämpimiä ja suojaisia koloja aroille yrteille. Alueesta haluttiin tehdä koristeistutusta muistuttava kokonaisuus, ja esimerkiksi toinen yrttilohkoista muotoiltiin spiraalin malliseksi. Yrttien joukkoon istutettiin myös runsaasti kukkia sekä pölyttäjiä että pihalla olijoiden iloksi.

Kasvihuone rakentumassa navetan seinustalle.

4. VILJELYN ALOITUS – ESIKASVATUS, KYLVÖT JA ISTUTUKSET

Yhteisöpuutarhan viljelytyöt käynnistyvät vähitellen kevään edetessä. Osa kasveista aloittaa matkansa sisätiloissa, missä valo ja lämpö antavat niille hyvän alun. Ulkona puolestaan valmistellaan maata sitä mukaa, kun lumet sulavat ja sää sallii.

Esikasvatus, kylvöt ja istutukset muodostavat yhdessä alkukauden tärkeimmän työn: kaiken sen, joka tekee puutarhasta elävän ja kasvavan. Kun tehtävät jaetaan ja jokainen saa osallistua, syntyy paitsi satoa myös jaettua iloa ja yhdessä tekemisen meininkiä.

4.1. TAIMIEN ESIKASVATUS

Suomen kasvukausi on lyhyt, minkä vuoksi monet lämpöä ja pitkää kasvuaikaa vaativat kasvit eivät ehtisi tuottaa satoa, jos ne kylvettäisiin suoraan avomaalle. Siksi osa lajeista esikasvatetaan keväällä sisätiloissa, jolloin taimet saavat lisäaikaa kasvuun ennen kuin ne siirretään ulos kasvimaalle tai kasvihuoneeseen.

Esikasvatus sopii erityisesti lämpöä vaativille lajeille, kuten tomaatille, paprikalle, kurkulle ja monille kesäkukille. Valon ja lämpötilan riittävyys on tärkeää, jotta taimista kasvaa vahvoja ja tanakoita. Taimet viihtyvät parhaiten valoisassa ja tasalämpöisessä paikassa, kuten eteläikkunalla tai lisävalon alla. Kasvivalo on erityisen hyödyllinen, jos taimia kasvatetaan varhain kevättalvella, jolloin päivänvaloa on vielä vähän. Kun yöpakkaset ovat ohi, taimet karaistetaan ja istutetaan kasvupaikalleen.

Toki suosituimmista lajeista löytyy valmiita taimia keväisin puutarhamyymälöistä ja taimitoreilta, mutta valikoima on huomattavasti laajempi, jos taimet kasvattaa itse. Erityisesti luomuviljelijälle vaihtoehtoja on enemmän siemenvaikoimissa kuin valmiissa luomutaimissa. Itse kasvattamalla säästää myös kustannuksissa – ja onhan taimikasvatus mukavaa puuhaa, joka tuo kevään tuntua jo ennen varsinaista kasvukautta.

Taimikasvatuksessa kannattaa suosia laadukkaita kotimaisia siemeniä, ja valita mieluiten luomusiemeniä tai vähän jalostettuja maatiaislajikkeita.

Puutarhaharrastus on nykyään niin suosittua, että kotimaisten siementuottajien määrä on ilahduttavasti kasvanut. Suomalaisissa siemenkaupoissa lajikkeet on yleensä valittu vastaamaan juuri meidän olosuhteitamme, joten ne ehtivät todennäköisemmin kasvaa täyteen mittaansa, kukkia ja tuottaa satoa kesän aikana.

Kotimaisilta tuottajilta ostettujen siementen pusseihin painetut ohjeet on yleensä laadittu suomalaiset kasvatusolosuhteet huomioiden. Ne kannattaa lukea

huolellisesti, jotta kylvöjä ei tule tehtyä liian aikaisin. Jos taimet venähtävät sisätiloissa liian suuriksi, ne eivät sopeudu yhtä hyvin kasvimaan olosuhteisiin, joissa ne joutuvat alttiiksi tuulelle ja lämpötilan vaihteluille. Oikeaan aikaan kylvetyt taimet ehtivät kevään aikana kasvaa sopivan kokoisiksi ja tottuvat helposti uusiin olosuhteisiin.

Jos jatkossa halutaan kerätä siemeniä omalta kasvimaalta, sinne ei kannata istuttaa risteymä- eli hybridilajikkeita. Kahden erilaisen kasvilajin tai -lajikkeen risteytystyön tuloksena syntyneet hybridit ovat kyllä vanhempiaan elinvoimaisempia ja satoisampia, mutta niiden hyvät ominaisuudet eivät periydy. Hybridilajikkeet tunnistaa siitä, että niiden lajikenimen perässä lukee F1 tai F2.

Taimikasvattajan muistilista

- *Käytä laadukasta taimimultaa: se on ilmavaa ja ravinteiltaan maltillista, jolloin juuret vahvistuvat ilman palamisriskiä.*
- *Varmista hyvä vedenpoisto: ruukkujen ja kylvöastioiden pohjassa tulee olla reikä, jotta liika vesi pääsee pois.*
- *Riittävä valo: erityisesti kevättalvella kasvivalo auttaa taimia kasvamaan tanakoiksi ja ehkäisee venymistä.*
- *Sopiva lämpötila: lämpimässä itäviä lajeja voi pitää aluksi normaalia huoneenlämpöä lämpimämmässä, mutta kasvun edetessä viileämpi yö- ja tasainen päivälämpö vahvistavat taimia.*
- *Maltillinen kastelu: multa pidetään kevyen kosteana, mutta ei liian märkänä.*
- *Karaisu ennen ulosistutusta: totuta taimet ulko-olosuhteisiin vähitellen noin viikon ajan ennen istutusta.*

4.2. TAIMIEN ISTUTUS

Istutusvaiheessa kasvit siirretään joko esikasvatuksesta tai taimimyynnistä omille kasvupaikoilleen. Loppukeväällä maa ja ilma ovat yleensä lämmenneet niin, että ensimmäiset taimet voi istuttaa kasvimaalle. Istutukset aloitetaan kylmää kestävästä lajeista, kuten kaaleista, sillä kevätsäät voivat olla oikukkaita.

Ennen istutusta taimet karaistaan eli totutetaan vähitellen ulkoilmaan ja vaihteleviin sääoloihin. Niitä voi pitää päivisin ulkona suojaisassa paikassa ja tuoda öiksi sisään tai kasvihuoneeseen. Karaisu ehkäisee taimien palettumista ja auttaa niitä juurtumaan nopeammin istutuksen jälkeen.

Istutusajankohtaa valitessa kannattaa seurata lähipäivien sääennusteita. Ihannetilanteessa istutuspäivää seuraa tyyni ja poutainen jakso, jolloin taimet pääsevät juurtumaan rauhassa uudelle kasvupaikalleen.

Sekä maa että taimipotit kannattaa kastella kunnolla ennen istutusta. Istutuksessa on hyvä huomioida myös oikea istutussyvyys ja istutusvälit, jotta juuret pääsevät leviämään ja kasvit saavat riittävästi valoa ja ravinteita. Useimmat taimet istutetaan entiseen syvyyteen, mutta esimerkiksi kaalien ja tomaattien taimet voi painaa aiempaa syvemmälle, kunhan niiden sirkkalehdet jäävät juuri ja juuri multapinnan yläpuolelle – tämä saa taimet vankistumaan.

Istutuksen jälkeen taimet suojataan tarvittaessa hallalta. Valtaosa nuorista taimista hyötyy lisälämmöstä kevään ja alkukesän koleudessa. Kylvö- ja taimirivien väleihin levitettävä katekerros auttaa säilyttämään kosteuden ja lämmön maassa.

Vettä ja valoa läpäisevän harson alla kasveilla on vielä mukavimmat olot. Harso kannattaa kiinnittää huolellisesti, sillä tuulessa lepattava kangas voi vahingoittaa nuoria taimia. Harsoja voi käyttää suojana koko kesän ajan, mutta esimerkiksi kurpitsat, avomaankurkut, tomaatit ja pavut vaativat pölytystä satoa tuottaakseen, joten niiden kukinnan ajaksi harsot kannattaa vetää syrjään.

4.3. KASVIMAAN KYLVÖT

Suorakylvössä siemenet kylvetään suoraan avomaalle tai viljelypenkkiin. Menetelmä sopii erityisesti nopeasti itäville ja viileyttä sietäville kasveille, kuten salaatile, herneelle, porkkanalle ja retiisille. Kylvöjen onnistumisen kannalta maan lämpötila on ratkaisevampi tekijä kuin ilman lämpötila. Liian aikainen kylvö hidastaa itämistä, mutta liian myöhäinen vähentää sadon määrää.

Lämmennyt maa ei tunnu kylmältä, kun siihen painaa kämmenen. Syksyllä levitetty paksu katekerros voi keväällä hidastaa maan lämpenemistä, joten sitä kannattaa vetää väliaikaisesti syrjään ainakin kylvörivien kohdalta. Maan lämpötilaa voi seurata halutessaan maalämpömittarin avulla – itäminen nopeutuu huomattavasti, kun lämpötila on kylvöhetkellä 10–15 astetta.

Kylvövaot voi vetää esimerkiksi haravan päällä tai kuokan kärjellä. Viljelysuunnitelmasta tai siemenpusseista tarkistetaan sopiva kylvösyvyys ja rivivälit. Kylvövako kastellaan huolellisesti ennen kylvöä, ja siemenet asetellaan tasaisesti vaon pohjalle. Lopuksi vako peitetään mullalla ja rivien päät merkitään esimerkiksi kepeillä. Katteet levitetään multapinnan suojaksi niin, että kylvörivit jäävät paljaiksi ja pienet taimet pääsevät helposti nousemaan pintaan.

Pienikokoisia siemeniä tulee helposti kylvettyä liikaa, vaikka niitä kannattaisi annostella säästeliäästi – myös siementen tuotanto kuluttaa luonnonvaroja. Siemenannostelija tai kylvökampa onkin kätevä apuväline tasaisiin kylvöihin ja vähentää myöhempää harvennustarvetta.

Vinkki: Kylvön jälkeen maa kannattaa kastella kevyesti ja tarvittaessa suojata harsolla, joka ehkäisee kosteuden haihtumista ja nopeuttaa itämistä. Rivien merkitseminen nimilapuilla auttaa muistamaan, mitä missäkin kasvaa.

Valon Puutarha – esikasvatus, kylvöt ja istutukset

Valon Puutarhan ensimmäisellä viljelykaudella esikasvatettiin useita lämpöä vaativia kasveja: kesäkurpitsoja, avomaankurkkuja, erilaisia tomaatteja, samettikukkia sekä muutamia yrttejä. Taimikasvatus toteutettiin yhteisvoimin, ja suurin osa kylvöistä sijoitettiin puutarhan yhteydessä asuvan perheen kotiin, jossa niille saatiin hyvät olosuhteet. Esikasvatus sujui vaivattomasti, vaikka taimien kouluminen ja siirtäminen suurempiin ruukkuihin työllisti jonkin verran.

Poikkeuksellisen kolea alkukesä osoittautui haasteeksi erityisesti kesäkurpitsalle ja avomaankurkulle. Ensimmäiset taimet paleltuivat, kun niitä ei huomattu suojata harsoilla heti istutuksen jälkeen. Onneksi esikasvatusta oli tehty reilulla varauksella, joten uusien taimien istutus onnistui säiden lämmettyä. Vaikka taimet ehtivät venähtää odotellessaan sopivaa istutusajankohtaa, ne juurtuivat lopulta hyvin ja lähtivät kasvuun ongelmitta.

Suorakylvöt tehtiin maan lämmettyä riittävästi. Kylvöt aloitettiin kylmänkestävillä ja nopeasti itävillä kasveilla, kuten salaattilla, retiisillä ja herneellä. Kylvöt tehtiin yhdessä ja jokainen pääsi osallistumaan omien taitojensa mukaan: lapset ripottelivat siemeniä vakoihin ja aikuiset huolehtivat kastelusta sekä merkkitikkujen asettamisesta. Katteet auttoivat pitämään maan kosteana ja tasalämpöisenä.

Tämän vaiheen myötä Valon Puutarha heräsi näkyvästi eloon. Suunnitelmista siirryttiin konkreettiseen tekemiseen, ja yhteinen kasvukausi pääsi kunnolla käyntiin.

5. KASVIVALINNAT JA VILJELYSUUNNITELMA

Ensimmäistä viljelykautta suunnitellessa on hyvä pohtia jo hyvissä ajoin, mitä puutarhassa halutaan kasvattaa – ruokakasveja, yrttejä, koristekasveja – ja millaiset tavoitteet ohjaavat valintoja. Kasvien valintaan vaikuttavat niin viljelijöiden omat mieltymykset kuin käytettävissä olevat resurssit: kuinka paljon aikaa ja hoitoa kasvit vaativat, kuinka nopeasti ne tuottavat satoa ja millaiset ovat kasvupaikan valo-olot, maaperä ja kosteus.

Kannattaa lähteä liikkeelle maltillisesti muutamasta helposta ja varmasti satoa tuottavasta lajista. Näin viljelyyn pääsee kiinni ilman liiallista työmäärää, ja yhteisön jäsenet ehtivät samalla tutustua puutarhan rytmiin ja toisiinsa. Kun perusasiat sujuvat ja kokemusta kertyy, valikoimaa voi vähitellen laajentaa tulevilla kasvukausilla uusilla vihanneksilla, yrteillä ja kukilla.

Monista kasviksista, kuten porkkanoista tai perunoista, on tarjolla nopeasti kasvavia tuorekäyttöön tarkoitettuja aikaisia kesälajikkeita ja myöhemmin kypsyviä syys- ja talvilajikkeita, jotka kestävät hyvin varastointia. Tämä on hyvä pitää mielessä siemenostoksia tehdessä ja näiden yhdistely kasvimaalla voi olla viisasta.

Hyvin harkitut kasvivalinnat helpottavat myös viljelysuunnitelman laatimista: sen pohjalta voidaan suunnitella kylvöt, istutukset ja hoitotyöt niin, että puutarha tuottaa iloa ja satoa läpi kasvukauden. Viljelysuunnitelmaa tehdessä on myös hyvä miettiä, miten kasvit voisivat viihtyä yhdessä parhaalla mahdollisella tavalla.

5.1. SEKAVILJELY JA KUMPPANUUSKASVIT

Siinä missä vielä jokin aika sitten vihannekset kasvoivat yleensä sääntillisissä riveissä omissa penkeissään, hurmaavan huolettomat kukkivat kasvimaat ja villit vihannespenkit ovat tätä päivää – ja syystäkin! Kasvit viihtyvät toistensa seurassa ja voivat hyötyä monin tavoin vierustovereidensa läheisyydestä.

Joidenkin kasvien kasvutavat tukevat hienosti toisiaan ja niitä yhdistämällä voi saada kaksi satoa samalta paikalta. Esimerkiksi korkeakasvuisten ja auringossa viihtyvien sokerimaissien alle jää tyhjää tilaa maata myöten kasvaville avomaankurkuille. Maissi varjostaa kosteudesta pitäviä kurkkuja pahimmalta paahteelta, ja vastavuoroisesti kurkkujen tiheä kasvusto torjuu rikkoja maissien ympäriltä.

Jotkut kasvit taas karkottavat tuholaisia kasvikavereidensa kimpusta. Monet yrtit ja kukat pitävät ei-toivotut vieraat loitolla voimakkaalla tuoksullaan, ja esimerkiksi samettikukka on tästä syystä hyvä karkotekaveri. Samettikukan voimakkaan tuoksun on tieteellisestikin tutkittu karkottavan tuholaisia esimerkiksi

kaalien kimpusta. Rikkaruohotkaan eivät viihdy samettikukkien läheisyydessä, ja maailmalla niitä käytetään myös maan puhdistamiseen kasvitaudeista.

Palkokasvit, kuten pavut ja herne, sitovat maahan typpeä vierustovereidensa iloksi, ja niiden seurassa viihtyvätkin runsaasti ravinteita tarvitsevat lajit, kuten kaalit, kurkku tai kurpitsat. Huono naapurikasvi taas kilpailee samoista ravinteista, jolloin sato ei onnistu toivotulla tavalla.

Monien kasvien väitetään myös parantavan toisten kasvien makua. Klassinen yrtti-kasvipari on tomaatti ja basilika, mutta myös muita yhdistelmiä kannattaa kokeilla.

Joskus voi olla tarpeen uhrata jokin kasvi syöttikasvina, jotta pääsato säästyisi tuholaisilta. Tunnetuimpia syötti- ja houkutuskasveja ovat kiinankaali ja pinaattikiinankaali eli paksoi, jotka houkuttelevat kimppuunsa kaikkia kaalikasveja kiusaavia tuholaisia. Syöttikasveiksi kannattaa valita kookkaita ja hyväkuntoisia yksilöitä, jotta ne pidättelevät tuholaisia mahdollisimman pitkään.

Syötit on myös hyvä istuttaa etäälle satokasveista, etteivät tuholaiset eksy vahingossa myös niiden kimppuun. Syötti- ja houkutuskasveja kannattaa myös esikasvattaa, jotta ne ovat jo hyvässä kasvussa ennen kuin ruokakasvit nousevat maasta.

Kun yhteisöpuutarhassa suositaan sekaviljelyä ja ruokakasvien sekaan kylvetään runsaasti toisiaan tukevia kumppanuuskasveja sekä yrttejä ja kukkia, jotka houkuttelevat pölyttäjät kasvimaalle ja torjuvat tuholaisia, sato paranee, työmäärä vähenee ja viljelmät pysyvät terveimpinä!

Runsaasti vinkkejä hyvistä kasvikumppaneista löytyy osoitteesta **hyotyrkasviyhdistys.fi**.

5.2. VUOROVILJELY JA MAAN HYVINVOINTI

Vuoroviljely eli viljelykierto tarkoittaa sitä, että samoja kasveja ei kasvateta useana vuonna peräkkäin samalla kasvupaikalla, vaan kasvit kiertävät penkistä toiseen. Ajatuksena on, että edellisen satokauden kasvi on käyttänyt maata omiin tarpeisiinsa ja jättää siihen seuraavan vuoden kasveille mieluisat ravinteet. Vuoroviljely rikastuttaa maata ja parantaa sen rakennetta, mutta samalla se myös ehkäisee tuholaiden ja tautien lisääntymistä.

Eri kasvit käyttävät ja rikastavat maaperää eri tavoin. Syvä- ja matalajuuristen lajien vuorottelu pöyhii ja möyhii maata luonnollisesti. Varsinkin monien viherlannoituskasvien syvälle ulottuvat juuret muokkaavat maata syvältä.

Kasvilajeja vuorottelemalla ja useita lajeja yhtä aikaa viljelemällä varmistetaan myös se, että joka vuosi saadaan ainakin jotain satoa säistä huolimatta. Kuivana

ja kuumana kesänä kurpitsat ja muut hedelmiä tekevät lajit viihtyvät hyvin, sadekesä taas suosii lehtivihanneksia. Juurekset tekevät hyvän sadon viilleänakin kesänä, sillä hallat harvoin haittaavat niitä.

Viljelykierron suunnittelu voidaan toteuttaa monella tavalla, mutta yksinkertaisimmillaan kasvit jaetaan neljään ryhmään niiden ravinnetarpeiden perusteella ja niitä kierrätetään tietyssä järjestyksessä kasvimaan penkeissä. Koska jotkut taudinaiheuttajat voivat muhia maassa useitakin vuosia isäntäkasviaan odotellen, viljelykierron on hyvä kestää ainakin neljä vuotta. Tämä rytmi riittää pitämään maan terveenä ja sadon tasaisena vuodesta toiseen.

Yhteisöpuutarhassa vuoroviljely on tärkeää myös siksi, että se helpottaa yhteistä suunnittelua ja työnjakoa. Kun kaikilla on tiedossa, mitä kasviryhmiä missäkin penkissä kasvatetaan, voidaan hoitotyöt, lannoitus ja sadonkorjuu aikatauluttaa sujuvasti ja maaperän hyvinvointia vaalien.

Muista myös monivuotiset vihannekset! Viljelykierto koskee pääasiassa yksivuotisia kasveja, mutta monivuotiset vihannekset tuovat puutarhaan jatkuvuutta ja helppoutta. Lipstikka, raparperi, maa-artisokka ja erilaiset monivuotiset sipulit ilahduttavat vuodesta toiseen samoilla kasvupaikoillaan ja täydentävät hienosti viljelykierron rytmiä.

5.3. VILJELYSUUNNITELMA

Kasvivalinnat, sekaviljely ja vuoroviljely muodostavat perustan viljelysuunnitelmalle. Viljelysuunnitelma on kuin yhteisöpuutarhan vuosikello tai kartta, jonka avulla voidaan hahmottaa, mitä kasveja viljellään ja mihin ne sijoitetaan. Sen avulla suunnitellaan myös kylvö- ja istutusaikataulut sekä hoitotyöt niin, että kaikki sujuu mahdollisimman jouhevasti.

Käytännössä suunnitelma voi olla yksinkertainen piirros tai taulukko, johon merkitään kasvilajit, lohkot tai laatikot, kylvöajankohdat ja mahdolliset hoitovuorot. Tärkeintä on, että kaikki yhteisön jäsenet näkevät kokonaisuuden ja voivat osallistua sen toteuttamiseen.

Viljelysuunnitelma auttaa myös jakamaan työtä tasaisesti ja hyödyntämään kasvupaikat tehokkaasti. Samalla voidaan huomioida vuoroviljely ja kasvien erilaiset tarpeet – esimerkiksi sijoittaa runsasravinteisia kasveja seuraavana vuonna vaatimattomampien tilalle.

Pieni suunnittelu alkuvaiheessa säästää aikaa ja vaivaa, ja auttaa puutarhaa kehittymään vuosi vuodelta toimivammaksi ja satoa tuottavammaksi.

Näin teet yksinkertaisen viljelysuunnitelman

1. *Piirrä alue kartalle. Merkitse lavat, penkit tai lohkot sekä kulkureitit.*
2. *Valitse kasvit. Mieti, mitä haluat kasvattaa, ja huomioi kasvien koko, kasvuaika ja hoitotarpeet.*
3. *Sijoita kasvit. Asettele ne niin, että valoa, vettä ja ravinteita riittää kaikille – muista kumppanuuskasvit ja viljelykierto.*
4. *Suunnittele aikataulu. Kirjaa kylvö-, istutus- ja sadonkorjuuajat.*
5. *Jaa vastuut. Sopikaa yhteisesti hoitovuoroista ja sadonkorjuusta.*

Seuraavien vuosien viljelysuunnitelmien tekoa helpottaa säännöllisen viljelypäiväkirjan pitäminen. Kannattaa merkitä ylös ainakin kasvukauden keskeisimmät tapahtumat – parhaat onnistumiset ja myös ne pienet kompastukset, joista usein oppii eniten. Vanhat viljelysuunnitelmat on myös hyvä pitää tallessa. Niistä voi tarkistaa, mitä on kasvanut missäkin, jolloin viljelykierto on helppo toteuttaa.

Valon Puutarha – kasvivalinnat

Valon Puutarhan ensimmäisen viljelykauden kasvit valittiin yhdessä: jokainen sai ehdottaa, mitä haluaa viljellä ja toiveita pyrittiin toteuttamaan mahdollisuuksien mukaan. Kokeilumielessä kasvatettiin vähän kaikenlaista, enimmäkseen kuitenkin peruskasveja, joita on helppo viljellä ja kiva syödä.

Puutarhalla viljeltiin ensimmäisellä viljelykaudella tomaattia (kasvihuoneessa ja avomaalla), paprikaa (kasvihuoneessa), kesäkurpitsaa, avomaankurkkua, porkkanaa, punajuurta, raitajuurta, herneitä, salaattia, retiisiä, naurista, basilikaa, persiljaa, oreganoa, rosmariinia ja erilaisia minttuja. Penkkeihin kylvettiin myös lehtikaalia ja sipulia, mutta jostain syystä nämä eivät nousseet ollenkaan.

Yhtenä ensimmäisen kauden ehdottomana onnistumisena voi pitää sitä, että kasvivalikoima ja sitä kautta työmäärä onnistuttiin pitämään varsin kohtuullisena. Yhteisöpuutarhalaiset kokivat, ettei työmäärä tuntunut missään vaiheessa kautta liian suurelta ja touhuilu puutarhassa oli pääsääntöisesti kevyttä ja mukavaa.

Kasvit istutettiin pitkälti kokeillen ja ilman tarkkaa suunnitelmaa. Lopputulos muistutti kuitenkin monimuotoista sekaviljelyä: herneitä kylvettiin useampaan kohtaan ja kesäkurpitsa sekä avomaankurkku kasvoivat rinnakkain. Joukkoon istutettiin samettikukkia tuomaan väriä ja torjumaan tuholaisia. Yrttitarhaan

istutettiin kesäkukkia monipuolisemmin houkuttelemaan pölyttäjiä ja tuomaan alueelle näyttävyyttä ja väriä.

Viljelypenkkeihin jäi muutamia tyhjiä kohtia osin sen vuoksi, että kaikki kylvetyt kasvit eivät lähteneet kasvuun. Joihinkin tyhjiin kohtiin kylvettiin retiisiä, mutta alueet olisi voitu hyödyntää vieläkin tehokkaammin esimerkiksi kylvämällä niihin salaattia ja muita nopeasti kasvavia lajeja – tai kukkia perhosten, pörriäisten ja tarhureiden iloksi. Tulevina kausina onkin tarkoitus lisätä kukkien määrää ja monipuolisuutta myös kasvimaalla ja istuttaa joukkoon myös monivuotisia kukkia ja vihanneksia.

Viljelykiertoa ei vielä ensimmäisellä kaudella juurikaan ajateltu, mutta seuraavaa kautta varten on tarkoitus tehdä viljelysuunnitelma, jossa otetaan huomioon viljelykierron periaatteita. Pitkien penkkien jaottelu osiin on pohdinnassa, sillä kasvimaan hoidon helpottumisen lisäksi muutama lyhyempi penkki kahden pitkän sijaan helpottaisi jatkossa myös viljelykierron suunnittelua ja toteutusta.

Kasvimaan ja yrttitarhan satoa.

6. LUONNON MONIMUOTOISUUDEN TUKEMINEN

Luonnon monimuotoisuus tarkoittaa ekosysteemin runsautta: erilaisten kasvien, eläinten, sienten ja maaperän pieneliöiden muodostamaa elävää kokonaisuutta. Yhteisöpuutarha voi tukea tätä rikkautta monin tavoin. Suunnitelmallisesti toteutettuna puutarha toimii pienoisekosysteeminä, jossa kasvit, hyönteiset ja maaperän eliöt ylläpitävät toistensa hyvinvointia.

Ilmastomuutos ja monimuotoisuuden köyhtyminen kytkeytyvät toisiinsa. Hyvinvoiva, lajistoltaan monipuolinen ympäristö kestää paremmin sään ääri-ilmiöitä, tauteja ja kuivuutta. Samalla monimuotoisuutta lisäävät toimet, kuten hiiltä sitova maaperä, kiertotalous ja kasvirunsaus, tukevat ilmastomuutoksen hillintää.

6.1. MONIMUOTOINEN KASVILLISUUS

Kasvillisuuden monipuolisuus on tärkein yksittäinen tekijä monimuotoisen puutarhan rakentamisessa. Sekaviljely, eli useiden kasvien kasvattaminen rinnakkain, vahvistaa maaperän terveyttä ja vähentää tuholaisten sekä tautien esiintymistä luonnollisella tavalla. Kun kasveja ei kasvateta suurina yksilajisina aloina, haitallisten hyönteisten on vaikeampi löytää ravintoa, eikä yksittäinen tauti leviä yhtä helposti kasvilta toiselle.

Monimuotoisuus maan päällä ylläpitää monimuotoisuutta myös maan alla: juuriston moninaisuus ylläpitää runsasta pieneliötoimintaa, joka puolestaan parantaa maaperän mururakennetta, kosteuden pidätyskykyä ja ravinteiden saatavuutta. Yhteisöpuutarhassa kasvilajien ja -ryhmien monipuolisuus lisää ekosysteemin vakautta ja ehkäisee tauteja luonnollisesti.

Myös viljelykierrolla on merkittävä rooli. Kun samaa kasvia ei kasvateta samalla paikalla vuodesta toiseen, maaperä saa levätä ja palautua, ja kasvit hyödyntävät eri tavalla ravinteita. Tämä vähentää tarvetta kemiallisille kasvinsuojeluaineille, joita monimuotoinen puutarha ei yleensä muutenkaan kaipaa.

Sekä monivuotiset että yksivuotiset kasvit tuovat ekosysteemiin omat hyötynsä. Monivuotiset perennat ja yrtit sitovat maata, tarjoavat hyönteisille talvehtimispaikkoja ja kukkivat usein aikaisin keväällä tai myöhään syksyllä, jolloin ravintoa on vähemmän tarjolla. Yksivuotiset kasvit taas voivat kukkia runsaasti koko kesän ajan ja houkutella puoleensa pölyttäjiä sekä muita hyötyhyönteisiä.

Lisäksi alueen omat luonnonkasvit ovat usein korvaamattomia: ne ovat sopeutuneet paikallisiin oloihin ja tarjoavat ravintoa juuri niille hyönteisille, jotka ovat riippuvaisia tietyistä kasveista. Luonnonkasvien pienetkin esiintymät, kuten

päivänkakkarat, ojakärsämöt tai ahomansikat, luovat puutarhaan luonnollisia pikku keitaita, jotka tukevat monimuotoisuutta.

6.2. ELINympÄRISTÖJÄ ELÄIMILLE

Monimuotoinen puutarha tarjoaa elintilaa myös eläimille. Puiden ja pensaiden merkitys on tässä suuri: ne tarjoavat ravintoa, pesäpaikkoja ja suojaa lukuisille hyönteisille, linnuille ja pikkunisäkkäille. Keväällä kukkivat pajut ovat monille pölyttäjille elintärkeitä, sillä ne kukkivat juuri silloin, kun ravinnon tarve on suurimmillaan mutta tarjonta vielä niukkaa.

Vanhoja puita ja lahoppua ei kannattaisi poistaa ilman pakottavaa syytä. Lahopuu toimii elinympäristönä valtavalle määrälle hyönteisiä ja sieniä, ja kolopuut ovat harvinaistuneet talousmetsissä niin paljon, että jokainen puutarhaan jätetty kolo on arvokas. Lahopuun rinnalle voi rakentaa myös erilaisia pienelinympäristöjä: kivikasoja, risukasoja, hyönteishotelleja tai aurinkoisia hiekkalaikkuja maamehiläisten pesäpaikoiksi. Nämä ovat pieniä, mutta ekologisesti merkittäviä lisäyksiä.

Eläimet tarvitsevat myös vettä. Kuivina kesinä matala vesilautanen tai pieni lammikko pensaan juurella voi olla monelle linnulle, hyönteiselle tai eläimelle elintärkeä juomapaikka. Samalla se tarjoaa oivan kylpypaikan linnuille. Vesi elävöittää puutarhaa ja lisää lajien määrää nopeasti.

Piennisäkkäät, kuten siilit ja oravat, tukevat puutarhan monimuotoisuutta monin tavoin. Ne osallistuvat ravinteiden kiertoon, hajottavat kasvijätettä ja pitävät hyönteispopulaatioita tasapainossa: esimerkiksi siilit syövät tehokkaasti tuhohyönteisten toukkia. Vaikka jotkut piennisäkkäät saattavat toisinaan syödä nuoria taimia tai marjoja, niiden ekologinen rooli on merkittävä ja niiden läsnäolo kertoo usein hyvinvoivasta, monipuolisesta puutarhasta.

Kaiken tämän rinnalla puutarhurin pieni "laiskuus" voi olla ympäristölle suuri etu. Kun leikkuu- ja kitkemisjätteitä jätetään maahan katteeksi ja kun jokaista kulmaa ei siistitä täydelliseksi, myös maaperän eliöt saavat ravintoa ja suojaa. Tällaiset pienet rikkomattomat kohdat ovat monelle lajille arvokkaita elinpiirejä.

6.3. PÖLYTTÄJIEN JA HYÖTYHYÖNTEISTEN TUKEMINEN

Pölyttäjien rooli puutarhassa on ratkaiseva. Ilman niitä sadon tuotto ja kasvien lisääntyminen olisivat hyvin heikkoja. Siksi puutarhan on hyvä tarjota kukintaa läpi koko kasvukauden. Pienikin niitty laikku tai kukkiva käytävä viljelypenkkien välissä lisää lajistoa huomattavasti. Niityt ovat erityisen arvokkaita, koska niiden kukat kukkivat usein eri aikaan kesästä ja tarjoavat pölyttäjähönteisille ravintoa monipuolisesti koko kasvukauden ajan.

Kesäkukkia valitessa kannattaa suosia yksinkertaisia kukintoja. Kerrotut kukat ovat näyttäviä, mutta usein hyönteisille hyödyttömiä, sillä niiden mesi ja siitepöly jäävät kerrosten alle. Sen sijaan yksinkertaiset kehäkukat, ruiskaunokit, hunajakukat, auringonkukat ja monet yrtit, kuten mäkimeirami ja timjami, tarjoavat runsaasti ravintoa. Osan yrttisadosta kannattaakin antaa kukkia juuri pölyttäjiä varten.

Hyötyhyönteiset, kuten petopunkit, leppäkertut ja hämähäkit, muodostavat osaltaan puutarhan oman puolustusjärjestelmän. Kun elinympäristö on monimuotoinen, nämä luonnolliset torjujat pitävät tuholaispopulaatiot kurissa, jolloin kemiallisille torjunta-aineille ei ole tarvetta.

6.4. KOMPOSTOINTI JA RAVINNEKIERTO

Kompostointi on hieno esimerkki siitä, miten luonnon monimuotoisuutta voi tukea arjen käytännöllä. Kompostissa orgaaninen jäte muuttuu hitaasti ravinteikkaaksi massaksi, joka lisää maaperän elinvoimaisuutta. Kompostimulta rikastuttaa maata orgaanisella aineksella, parantaa sen kosteudenpidätyskykyä ja tarjoaa ruokaa lukuisille maaperän eliöille – bakteereille, sienille, lieroille ja hyönteisille. Nämä eliöt puolestaan rakentavat maaperän mururakennetta ja vapauttavat ravinteita kasvien käyttöön tasaisesti.

Kompostin avulla puutarha saa jatkuvasti uutta elinvoimaa omista materiaaleistaan: kitkentäjätteet, varisseet lehdet ja kasvien naatit palaavat takaisin maahan, josta ne ovat lähtöisin. Tämä vahvistaa pieneliötoimintaa ja tukee kasvien vastustuskykyä. Kun ravinteet kiertävät paikallisesti, ulkopuolisten lannoitteiden tarve vähenee ja jätekuorma pienenee. Kompostointi on yksi yksinkertaisimmista tavoista lisätä puutarhan luonnonmukaisuutta ja tehdä siitä kestävämpi.

6.5. HAITALLISET VIERASLAJIT

Haitallinen vieraslaji on ihmisen mukana uudelle alueelle levinnyt laji, joka aiheuttaa merkittävää uhkaa luonnon monimuotoisuudelle, elinympäristölle, terveydelle tai taloudelle, kuten maa- ja metsätaloudelle. Vieraslajien torjunta kuuluu olennaisesti monimuotoisuuden suojeluun. Haitalliset vieraslajit leviävät nopeasti ja voivat tukahduttaa tehokkaasti alueen alkuperäistä kasvillisuutta.

Kun kotoperäiset kasvit häviävät, myös niihin sidoksissa elävät hyönteiset ja muut eläimet katoavat, ja ekosysteemi menettää tasapainoaan. Siksi haitalliset vieraslajit on hyvä tunnistaa ajoissa ja poistaa ne ennen leviämistä. Kasvijätettä ei tule kompostoida, vaan hävittää asianmukaisesti.

Vieraslajien torjunnassa auttaa myös se, että puutarhassa suositaan alkuperäisiä tai alueelle hyvin sopeutuneita kasveja ja pidetään maanpinta elävänä ja katettuna – paljaat maa-alat ovat vieraslajeille helppo kasvualusta.

Yhteisöpuutarhan näkökulmasta haitallisten vieraslajien hallinta on osa yhteistä vastuuta. Kun kaikki puutarhan käyttäjät toimivat samojen periaatteiden mukaisesti, alueen monimuotoisuus pysyy vahvana vuodesta toiseen.

Lisätietoa haitallisten vieraslajien tunnistamisesta ja torjuntakeinoista löytyy osoitteesta **vieraslajit.fi**.

Valon puutarha – luonnon monimuotoisuuden tukeminen

Valon puutarhassa luonnon monimuotoisuutta tuettiin useilla pienillä, mutta kokonaisuuden kannalta tärkeillä toimilla. Kasvimaalla hyödynnettiin sekaviljelyä ja suunniteltiin viljelykierron käyttöönottoa tuleville vuosille. Yrttitarhaan istutettiin kesäkukkia, ja osan yrteistä annettiin kukkia pölyttäjiä varten. Samettikukat toimivat kasvimaalla luonnonmukaisen tuholaistorjunnan apuna, ja tulevana vuosina niiden rinnalle on suunniteltu kukkivia kasveja, jotka houkuttelevat pölyttäjiä ja tarjoavat niille tärkeää ravintoa.

Kasvimaan polut jätettiin luonnontilaisiksi, mutta siistittiin trimmerillä pari kertaa kesän aikana, jolloin ne pysyivät kulkukelpoisina säilyttäen luonnonmukaisen ilmeensä. Poluilla kasvoi esimerkiksi valkoapilaa, joka tarjoaa pölyttäjiille ravintoa ja sitoo tyypeä maahan parantaen samalla kasvupaikan elinvoimaa. Luonnontilaiset polut helpottavat myös puutarhan hoitoa, sillä niitä ei tarvitse kitkeä tai huoltaa jatkuvasti. Pienet heinät ja apilat saavat kasvaa vapaasti, mikä luo monille pienille hyönteisille suojaisia piilopaikkoja ja tekee puutarhasta elävämmän kokonaisuuden.

Kasvimaan vieressä sijaitsevalla luonnontilaisella niittyalueella kasvoi perinteisiä puutarhakasveja, kuten illakkoa ja tarharaunioyrttiä, jotka tarjoavat ravintoa ja suojaa monille hyönteisille. Päärakennuksen seinustalla kasvavat nokkonen ja maitohorsma ovat tärkeitä ravintokasveja useiden perhosten ja muiden hyönteisten toukille, joten ne saivat jäädä paikoilleen. Alueen vanhoihin omenapuihin asennetut linnunpöntöt tarjosivat pesäpaikkoja pihapiirin linnuille.

Haitallisten vieraslajien tunnistamiseen ja poistamiseen saatiin siihenkin apua Keskipohjalaiset Kestävät kylät -hankkeen vetäjältä Karoliina Tunkkarilta. Yhden hänen vierailunsa yhteydessä saatiin arvokkaita vinkkejä kahden alueelle levinneen vieraslajin poistamiseen. Komealupiini olikin kaikille entuudestaan tuttu, mutta sen haitallisuus kimalaisten lisääntymiselle tuli uutena asiana, ja

kannusti yhä tehokkaampiin poistotoimiin. Lupiinin esiintymiä poistettiin kasvimaan läheiseltä niityltä.

Jättipalsamia kitkettiin pihapiirin etualan niittyalueelta. Jättipalsami oli kuitenkin niin laajalle levinnyt, että sen täydellinen poistaminen ei onnistunut vielä ensimmäisellä kaudella, joten sen torjunta jatkuu seuraavana kasvukautena. Torjuntatoimiin on tarkoitus ryhtyä heti keväällä ennen kasvin kukintaa ja siementen kypsymistä. Näin alkuperäinen lajisto saa tilaa vahvistua ja puutarhan luonnon monimuotoisuus säilyy.

Kompostin perustaminen on myös tulevan kauden suunnitelmissa. Ensimmäisellä kasvukaudella kitkentäjäte hyödynnettiin katteena kasvimaalla. Tämä auttaa ylläpitämään maan kosteutta, tukee pieneliöiden toimintaa ja rikastuttaa maaperää ravinteilla, mikä edistää puutarhan ekosysteemin kokonaisvaltaista hyvinvointia.

Muovisia katekankaita ei puutarhassa haluttu käyttää, sillä ne estävät luonnollisen ravinnekierron ja voivat ajan myötä vapauttaa mikromuoveja maaperään, mikä heikentää maaperän monimuotoisuutta. Myöskään keinolannoitteille tai kasvinsuojeluaineille ei koettu tarvetta, vaan Valon Puutarhassa suosittiin luonnollisia ratkaisuja, jotka tukevat ympäristön omia prosesseja ja lisäävät alueen monimuotoisuutta.

Jättipalsamin kasvustoa (vas.). Onneksi puutarhan alueelta löytyy myös paljon luonnon monimuotoisuutta tukevaa kasvillisuutta, kuten tämä kunnioitettavan kokoinen tarharaunioyrtti, joka on tunnettu erinomaisena pölyttäjäkasvina.

7. VILJELYN KÄYTÄNNÖN HOITO

Yhteisöpuutarhan onnistunut viljely perustuu säännölliseen ja hyvin organisoituun hoitoon. Kun vastuuta jaetaan ja käytännöistä sovitaan selkeästi, työ sujuu kevyemmin ja kasvit pysyvät elinvoimaisina. Kastelu, lannoitus, rikkakasvien torjunta ja kasvinsuojelu muodostavat kokonaisuuden, jossa jokainen osa tukee toistaan.

7.1. KASTELU

Kastelu on yksi tärkeimmistä kasvien hoitoon liittyvistä yhteisistä tehtävistä. Vesi on tärkeä kasvin aineenvaihdunnan kannalta. Ravinteet kulkevat veden mukana sekä maassa, että kasvissa. Kuivassa maassa ravinteet eivät ole kasville käyttökelpoisessa eli vesiliukoisessa muodossa. Lisäksi sopivan kosteassa maassa kasvien juuret kasvavat hyvin ja pystyvät tunkeutumaan maahan paremmin kuin kuivassa maassa.

Kun kasvi ei saa tarpeeksi vettä, se sulkee lehtiensä ilmaraot vähentääkseen haihtumista. Tällöin myöskään ilmarakojen kautta otettava hiilidioksidi ei pääse kasviin, ja yhteyttäminen heikkenee tai estyy. Tästä seuraa se, että kasvin juuristo ei pysty ottamaan vettä eikä ravinteita, ja kasveille syntyy puutosoireita. Kuivuudesta kärsivät kasvit ovat alttiimpia taudeille ja tuholaisille, ja erityisesti nuorille taimille kuivuus voi olla kohtalokasta.

Kasvualustan liiallista märkyyttä tulee myös välttää. Juurikarvat tarvitsevat happea toimiakseen, ja jos ilmahuukokset täyttyvät vedellä, juuristo alkaa heiketä ja voi lopulta mädäntyä. Myös hyödyllisten pieneliöiden toiminta hidastuu, jolloin ravinteet eivät kierrä kasveille sopivaan muotoon. Kohopenkit ovatkin monien kasvien mieleen juuri siksi, koska niihin vesi ei jää seisomaan.

Vesi pidättyy maassa sitä paremmin, mitä multavampaa se on, joten myös kastelun kannalta maan hoito ja elävänä pitäminen on tärkeää: mitä enemmän maassa on eloperäistä ainesta, sitä paremmin se sitoo vettä. Paljas maa lisää kosteuden haihtumista, ja monilajiset istutukset, joissa paljasta maata ei ole pidättävät vettä maaperässä tehokkaasti. Kasvipeite on aina paras vaihtoehto, mutta eloperäiset katteet maan pinnassa toimivat myös.

Yleissääntönä on, että harvemmin mutta paljon kerralla on tehokkaampi kastelutapa, kuin vähän ja usein. Aamukastelu on useimmiten paras vaihtoehto, sillä silloin haihtuminen on vähäisempää ja kasvien lehdet ehtivät kuivua päivän mittaan.

Yhteisöviljelmässä kasteluvuoroista on hyvä sopia etukäteen. Kasvihuoneessa kastelutarve on suurempi kuin avomaalla, joten siellä säännöllisyys on erityisen tärkeää.

7.2. LANNOITUS

Kasvit kuluttavat maan ravinteita, ja varsinkin sadonkorjuun myötä maasta poistuu runsaasti ravinteita. Jos maan ravinnevarastoja ei täydennetä, sen kasvuvoima hiipuu. Lannoituksen tehtävänä onkin palauttaa viljelyn kuluttamat ravinteet maahan.

Lannoitus nivoutuu osaksi kaikkea viljelyä. Monet luomuviljelyn menetelmät, kuten maanhoito, viherlannoitus sekä kierto- ja kateviljely vähentävät varsinaista lannoitustarvetta. Niiden ansiosta maa on niin hyvässä kunnossa, että kasvit saavat käyttöönsä tarpeeksi ravinteita.

Teolliset kivennäis- eli väkilannoitteet poikkeavat luomulannoitteista siinä, että ravinteet ovat niissä helposti liukenevassa muodossa, eli kasvit saavat ne heti käyttöönsä. Ravinteet eivät kuitenkaan ruoki maan pieneliöstöä, ja ajan mittaan maa köyhtyy väkilannoitteiden yksipuolisen käytön seurauksena.

Eloperäiset lannoitteet koostuvat erilaisista kasvi- ja eläinperäisistä aineksista. Eloperäiset lannoitteet ovat huomattavasti kivennäislannoitteita miedompia, ja ne vapauttavat ravinteita kasvien käyttöön hitaasti ja tasaisesti. Tämä vähentää yllilannoituksen riskiä ja tukee tasapainoista kasvua.

Useiden kasvien viljelyyn riittää pelkkä peruslannoitus keväällä. Peruslannoitukseksi voi käyttää vaikkapa pintamaahan sekoitettua kompostia. Jos kasvatat vain maltillisesti ravinteita tarvitsevia lehtivihanneksia ja maa on jo valmiiksi hyvässä kunnossa, yksistään kiertoviljely riittää pitämään maan tarpeeksi ravinteikkaana.

Katteet estävät kosteuden haihtumista ja ravinteiden sitoutumista liian syvälle maahan. Jos katteen halutaan toimivan myös lannoitteena, kannattaa suosia meheviä tuoreita vihersilppuja, kuten nurmikon leikkuujätettä tai luonnonkasvisilppua. Näissä on usein niin paljon voimaa, että ne saattavat hyvinkin riittää kasvien ainoaksi lannoitteeksi.

Hyvin kasvavat ja satoiset kasvit kertovat, että ne saavat sopivasti lannoitusta. Jos kasvu on heikkoa ja kasvit jäävät heiveröisiksi ja lehdet kellertäviksi tai hailakoiksi, lannoituksessa on yleensä jotain vikaa. Usein ongelmat häviävät maanhoitoon ja viljelytapoihin panostamalla, mutta halutessasi voit teettää maasta myös maa-analyysin, joka antaa tarkempaa tietoa maaperän ravinnetilanteesta.

7.3. RIKKAKASVIEN HALLINTA

Rikkakasvitkin ovat osa puutarhan monimuotoisuutta, ja niillä voi olla monia hyödyllisiäkin vaikutuksia. Niiden kasvustot suojaavat paljasta maata sateilta ja tuulilta, ja varsinkin nokkosten ja voikukkien juuristot möyhivät maata tehokkaasti. Rikkakasvit sopivat myös maata lannoittavan vihersilpun aineksiksi ja niistä voi valmistaa vaikkapa lannoittavaa käytettä. Useita rikkakasveja voi syödä myös villivihanneksina.

Paljas maa on kuin kutsu tehokkaasti leviävälle rikkakasveille. Kun maa pidetään peitettynä katteilla, rikkakasvit eivät pääse valtaamaan kasvutilaa yhtä helposti. Kun levität taimien ympärille säännöllisesti paksun katekerroksen, se estää rikkojen taimia saamasta valoa, ja ruokkii samalla maaperän pieneliöitä. Katetta kannattaakin lisätä säännöllisesti erityisesti vilkkaimpina kasvukuukausina.

Joskus rikkakasvien torjuntaan suositellaan muovista valmistettuja katemateriaaleja, kuten mansikkamuovia. Eloperäiset katteet ovat kuitenkin edullisempia ja ekologisempia, eikä niiden hajoamisesta päädy ympäristöön mikromuovia.

Viljelykierto on yksi tärkeä keino taistelussa rikkakasveja vastaan, joten sitä ei kannata unohtaa. Jokaisella monivuotisella rikkalajilla on myös oma heikko hetkensä eli se tietty kasvun vaihe, jolloin niiden vararavinto on vähäisimmillään. Niiden kitkeminen juuri silloin on kaikkein tehokkainta. Tätä hetkeä kutsutaan puutarhakiellellä kompensatiopisteeksi.

Yleisesti ottaen monivuotiset rikkakasvit ovat heikoimmillaan nuorina, kasvatettuaan vasta muutaman lehden. Yksivuotisilla rikkakasveilla ei ole selkeää kompensatiopistettä, mutta niidenkin torjunta on helpoimmillaan silloin, kun ne ovat vielä pieniä. Kitkemistoimet kannattaakin yleensä ottaen ajoittaa kevääseen ja alkukesään, jolloin niiden hyöty on kaikkein suurin.

Yhteisöpuutarhassa rikkakasvien kitkeminen on luontevaa yhteistä puuhaa. Sovitut talkoopäivät auttavat pitämään alueet siistinä ja ehkäisevät rikkakasvien kilpailua viljelykasvien kanssa.

7.4. KASVINSUOJELU

Terve maa ja hyvinvoivat kasvit ovat parasta kasvinsuojelua. Ongelmia voidaan ehkäistä jo ennen niiden syntyä valitsemalla sopivat kasvilajit, antamalla kasveille riittävästi tilaa ja pitämällä kasvustot ilmapina.

Uusia kasveja ostettaessa valitaan vain terveitä, kestäviä ja hyvälaatuisia kotimaisia taimia. Kasvi istutetaan juuri sille sopivalle paikalle, oikeanlaisiin kasvuolosuhteisiin, jotta se pysyy elinvoimaisena. Kasvi sairastuu helposti, jos se

altistuu kuivuudelle, märkyydelle, ravinteiden puutteelle, paahteelle tai muille väärille kasvuolosuhteille.

Kasvustojen pitäminen ilmavina ehkäisee sienitauteja. Kasveja ei kannata istuttaa liian tiheään, ja tiheäksi kasvavia kasvustoja on hyvä harventaa. Ilmava kasvusto kuivuu nopeasti ja pysyy terveempänä. Liikalannoitusta on myös hyvä välttää, sillä varsinkin liika typpi rehevöittää kasvustoja ja altistaa sienitaudeille.

Monilajiset viljelykset ehkäisevät kasvitauteja ja tuholaisia luontaisella tavalla, jolloin kasvinsuojeluaineille ei ole tarvetta. Edistämällä puutarhan biologista torjuntaa tekevien eliöiden elinoloja tarjoamalla niille ruokaa ja asumuksia, lisää samalla koko ekosysteemin vastustuskykyä. Monimuotoisessa puutarhassa on runsaasti tuhohyönteisten vihollisia, ja kasvit ovat elinvoimaisia eli vastustuskykyisiä taudeille.

Viljelykierto on tuholais- ja erityisesti tautitorjunnassa tehokas ennaltaehkäisykeino, jota ammattiviljelijät ovat käyttäneet yleisesti jo todella kauan. Kun isäntäkasvi puuttuu tarpeeksi pitkään, tauti- ja tuholaiskanta pienenee. Viljelykierron hyödyllisyydestä löytyy runsaasti tutkimustietoa, joten se kannattaa ehdottomasti ottaa käyttöön myös yhteisöpuutarhalla.

Tuholaisia ja tauteja voidaan torjua lempeillä keinoilla: poistamalla vaurioituneet kasvinosat, suojaamalla taimet harsoilla ja käyttämällä katteita. Katteiden käyttäminen ja riittävä kastelu helteillä kannattaa, sillä kuivuus altistaa kasvitaudeille. Kate myös estää viljelykasveja heikentävien rikkakasvien kasvamisen puutarhakasvien tyvelle.

Myös tarkkailu on tärkeää – mitä aikaisemmin ongelmat huomataan, sitä helpompi niihin on puuttua. Suurin osa kasvintuhoojista pysyy kurissa, kun viljelyalue on monimuotoinen ja maa pysyy elinvoimaisena. Usein riittää, että kasvustot pidetään puhtaina, kastelu tasaisena ja ravinteet kohtuullisina.

7.5. TYÖNJAKO JA YHTEISET KÄYTÄNNÖT

Koska puutarhaa hoitavat useat ihmiset, yhteiset käytännöt ovat osa onnistunutta viljelyä. Selkeät kastelu- ja tarkkailuvuorot, talkoopäivien suunnittelu ja yhteinen viestintäkanava auttavat pitämään kokonaisuuden hallittuna. Yhteinen taulu, vihko tai sähköinen alusta toimii hyvänä paikkana huomioiden ja tehtyjen töiden merkitsemiseen. Yhteisöllinen viljely ei ole vain kasvien kasvatusta – se on myös yhdessä oppimista ja yhteisen ympäristön vaalimista.